

Victor Gjerling: Minnestal öfver Fredrik Henrik af Chapman

Talare
Victor Gjerling
Politiker

Datum
3 maj 1872

Omständigheter

Minnestal öfver Fredrik Henrik af Chapman vill Sekularfesten den 3 Maj 1872.

1 Eders Konglig Höghet, Mina Herrar!

Kongliga Örlogsmanna-sällskapet har önskat att på denna dag — minnesdagen om än icke årsdagen af dess hundraåriga tillvaro — hembära en gärd af hyllning
5 åt den man, hvars snille och arbete öppnade nya källor till vetande inom sjökrigsvetenskapernas område, hvars djupa och grundliga forskningar inom dessas olika grenar gjorde honom fullt behörig att der stifta lagar, och hvars storartade skapelser ställt honom högt bland fosterlandets, högt bland svenska flottans minnen.

10

Och dessa skapelser, i hvilka och bland hvilka generationer af svenska flottans män före oss lefvat och verkat; de hafva lärt, så dem som oss, att med vördnad och beundran skåda upp till den, ur hvars mästartehand de utgått, till Fredrik Henrik af Chapman. Det är denna vår vördnad, denna vår beundran, det är den
15 höga betydelse hans namn äger för vårt fosterland och för vårt vapen, som, förenade, hafva manat oss att med sekular dagens minnen särskildt införlifva minnet af sekularmannen Chapman.

Väl höfdes derföre att här åskådliggörande skildra dennes personlighet; att, om
20 än blott för stunden, inför vårt inre öga, lefvande framkalla hans bild; att, genom omfattande redogörelse för hvad han verkat, hvad han skapat, gifva en fullständig uppfattning af hvad han varit. Men — hvad Chapman varit, derom tala och tala högt hans verk, hans skapelser, dessa säkra mätare af mannens värde, för Eder redan på förhand så väl bekanta; och hans drag, dem vi här
25 skåda, återgifna såsom i spegelbild af en, honom värdig, samtida mästare, af Sergel; desse drag jäfva icke, de motsvara, för visso, den föreställning J om Chapman redan ägen, de tala ju, äfven de, om inneboende snille och kraft.

Förmätet vare derföre ens ett försök att, inför Eder, noggrannt och genomfördt
30 skildra, hvad så mången af Eder redan vida klarare kan ha fattat, vida bättre kan
känna än den det ålagts att nu hafva ordet. Också har detta icke emottagits, icke
heller gifvits i sådant syfte. Åtagandet så väl som uppdraget har afsett endast att
till det minnestecken, Kongl. Örlogsmanna-sällskapet i dag egnar en stor man
bland Dess föregångare, ansluta äfven några enkla minnesord öfver honom. Det
35 förra motsvarar den egentliga taflan; der äro, för efterkommande, inristade hans
bild och vår hyllning; de sednare åter förete endast den obetydliga infattningen
till denna tafla.

Visserligen är minnestecknet, äfven det, enkelt och utan anspråk, men det är
40 dock betydelsefullt. Det är ett uttryck af erkännande, gifvet af varmaste, fastaste,
öfvertygelse, och denna icke, som så ofta förekommer, frammanad af
ögonblickets flygtiga och snart öfvergående hugskott, icke af känslans väl så ofta
befallande, men lika ofta föga tillförlitliga makt; utan i stället grundad på den
erfarenhet verkligheten under en tid af nära ett sekel opartiskt erbjudit. Och en
45 än mera ökad betydelse innebär detta minnestecken genom närvaron af den
högborne Furste, hvilken här deltaget i den enkla gärd detsamma afser.

Fredrik Henrik af Chapman, härstammande från England, föddes den 9
September 1721 i Götheborg, der fadern, Thomas Chapman, var holmmajor.
50 Från i dag, jemnt ett sekel tillbaka, förändrades det af fadern ärfda namnet till
det sedan burna.

Tidigt lärde Chapman att älska det yrke, bland hvars målsmän han sednare kom
att intaga ett så högst framstående rum, och redan barnårens sysselsättning
55 omfattade med utpräglad förkärlek föremål inom detsamma. Ännu i dag finnes
till ett af hans arbeten från denna tid, öfvergånget till vår genom en bland hans
närmast stående lärjungar. Detta arbete, en skeppsritning — med Chapmans,
efter allt hvad man kan bedöma, egenhändig handskrift påtecknad orden:
”Ritat år 1731, då iag var 10 år gamal” — äger, egendomligt nog, till föremål just
60 ett fartyg, hvars utmärkta egenskaper han i ett af sina, flera tiotal af år derefter
utgifna, vetenskapliga arbeten på det högsta framhåller, och hvars linier bidragit
att hos honom befästa öfvertygelsen om rigtigheten af ett af hans
konstruktionssystem. Var detta 10-åringens val af föremål endast en tillfällighet
eller förstod denne redan att uppmärksamma loford, måhända uttalade i hans
65 närvaro öfver ifrågavarande fartyg, och hade det intryck, han deraf erfor,

bestämt hans val.

70 Snart blef, för honom, dock af leken alvar, och hans första mål blef då att, med
alla till buds stående medel, söka inhemta det praktiska af skeppsbyggnadsyrket.
Med hvad alvar och med hvad framgång detta, redan under Chapmans tidigare
ynglingår, af honom handlades — han arbetade under dem dels på kronans varf
i Götheborg dels på enskilda varf i Stockholm — framgår bäst deraf, att han
75 redan vid 19 års ålder erhöll förtroendet att på egen hand förestå byggnaden af
ett fartyg.

80 Snart blef honom dock stugan för trång, törsten efter kunskap växte, och
kanske framstod redan nu inför honom, såsom en hägring, hvad han hade
förmåga att blifva. Men om så var, så förstod han på samma gång att med säker
blick öfverskåda hvad som erfordrades för att göra den sålunda framskymtande
85 bilden till verklighet. Så mycket är visst, att, än den väg han valde för sin
utbildning, ingen annan kunde valts bättre, och att han, denna väg en gång
beträdd, med sällspord ihärdighet och kraft fortgick på den mödosamma bana
han för befrämjande af sitt mål föresatt sig att genomgå.

85 Han insåg värdet af en vidare yrkeskrets än hittills; för hans blick låg klart, huru
och hvarest var att söka kunskap och erfarenhet uti den praktiska delen af hans
yrke, hvilken stor betydelse denna del egde inom det hela; men det var honom
derjemte lika uppenbart, hvilken mäktig häfstång för samma yrkes höjande de
90 matematiska vetenskaperna erbjödo.

Djupt och alvarligt blef också hans studium, så i den ena delen som i den andra;
att tillegna sig theoretiskt och praktiskt vetande upp till den höjd sådant stod att
vinna vid skeppsbyggerivetenskapens dåvarande ståndpunkt; att, genom djupt
95 studium af denna likaså intressanta som invecklade vetenskap, verka för dess
vidare utveckling, för dess höjande; detta synes Chapman redan nu börjat tänka
sig som mål att eftersträfvat. Ehvad framtidsmål emellertid, stort eller ringa, den
då tjugåriga ynglingens blick var riktad emot, högre än det, hvilket af honom
vanns som mognad man, hade säkert, så rikt på förhoppningar ynglingsinnet än
100 är, ej ens detta för honom kunnat framställas. Men priset, för hvilket detta höga
mål vanns, var mångårigt, outtröttligt, arbete, och vägen derhän bar mången
gång öfver försakelser, alltid öfver mödor; dock, under denna väg hade också
ynglingen mognat till man; de stora anlagen, de rika naturgåfvorna, vuxit upp
till snille.

Vid tjugo års ålder lemnande sitt fädernesland för sin faders, valde Chapman till plats för sin verksamhet i första hand London och dess omgifningar. Då, liksom nu, utgjorde skeppsvarfven vid Themsens stränder lärrika praktiska skolor i fartygsbyggnad, och under 2 på hvarandra följande år arbetade Chapman vid 110 någotdera af nämnde varf. De tillgångar, han genom detta sitt arbete kunde bereda sig, blefvo emellertid otillräckliga att bestrida kostnaden för vidare förkofran i hans yrke. Redan före hans utresa till England hade han, af arbetsförtjenst i sitt hemland; gjort besparingar för bekostande af denna resa, 115 och han återvände nu till det sednare, med syfte, som det vill synas, att ånyo förvärfva medel för ytterligare utbildning.

Efter att härefter, ovisst huru länge, sysselsatt sig med fartygs reparationer för Ostindiska handelskompaniet i Götheborg samt att äfven deltagit i 120 anläggningen af ett enskildt varf, fortsatte Chapman åter sin studiebana, nu i Stockholm, der han i 2 år uppehöll sig, hufvudsakligen i och för inhemtande af matematiska kunskaper. Palmqvist var der hans lärare och i London, dit Chapman, efter sitt uppehåll i Stockholm, åter begaf sig, bevistade han under ett år Simpsons föreläsningar i matematik samt sedan Kings uti 125 experimental fysik; hvarjemte han der äfven begagnade tillfället att inhämta undervisning uti konsten att sticka i koppar.

Då, i afseende på det praktiska af skeppsbyggeriet, Chapman under sitt första, 2-åriga, uppehåll i England hufvudsakligen egnade sig åt fartygsbyggnad vid 130 enskilda varf, blefvo, under de åtskilliga år, hvartill hans bortovaro från fäderneslandet nu utsträckte sig, hans studier i detta hänseende rigtade förnämligast på hvad som rörde byggande af krigsfartyg och på organisationen af, samt anordningar vid, örlogsvarven.

Högst bland Europas mariner stodo vid den tiden Englands, Frankrikes och 135 Hollands. Att göra sig bekant med dessa länders sjöarsenaler och örlogsfartyg var hvad Chapman nu hade till syfte, på samma gång han derjemte, men dock i samband dermed, ville studera skeppsbyggerivetenskapens teorier, sådana dessa inom nämnde olika länder gjort sig gällande. Hvad han under detta omfattande 140 arbete utvecklade af värma för sina företaganden, ihärdighet och följdenskap vid dessas utförande samt, på en gång, finhet och grundlighet i omdöme, detta står lätt att sluta af hvad ännu kan spåras såsom omedelbara alster af hans dåvarande verksamhet. Och många af dessa låta ana, som ingick det redan nu i

145 Chapmans plan att söka bereda sig tillgång på materialier för framtida vetenskapliga arbeten.

Under de år Chapman sålunda tillbragte med forskningar, hvilkas följder sednare skulle komma att blifva af djup betydelse, icke ensamt för hans
150 älsklingsvetenskap utan äfven för hans fädernesland, synes de egenskaper, han dervid lade i dagen, tilldragit sig uppmärksamhet på mera än ett af de ställen han för tillfället hade till fält för sin verksamhet. Såväl i Frankrike, hvarest, bland annat, honom medgafs att vid arsenalen i Brest öfvervara byggnaden af ett 60-kanonskepp, som i England och det oaktadt han vid sina besök å sistnämnde
155 lands örlogsvarf, på grund af misstanken att stå i fransk sold, under någon tid varit arresterad, erbjöds honom att ingå i statens tjenst. Han emottog emellertid ingetdera af dessa anbud, utan återvände till fäderneslandet. Det var der den rika skörd kom att inhöstas, till hvilken föregående djupsinnigt arbete bildade fröet, snille den lifgifvande kraften.

160

År 1757 började för Chapman ett nytt stadium af verksamhet. Det var under den del af hans lefnadsbana, hvilken nu följde och hvilken i sig omfattade mera än ett halft sekel, som af honom frammanades, likasom medelst ett trollspö, skapelse efter skapelse, än gående ut på att omgestalta Sveriges sjövärn, att lyfta
165 detta till en, hvarken förr eller sednare uppnådd, höjd; än hafvande till mål att, med stöd af djupa forskningar, bringa till ett helt den vetenskap, han företrädesvis idkade, att till inom denna kända sanningar foga nya, samt att på sjelfvald, förut obeträdd, grund bygga tillförlitliga, af honom uttänkta system.

170 Nyssnämnde år anställdes Chapman som underskeppsbyggmästare vid örlogsflottan. Året närmast förut hade galerflottan blifvit skild från hufvudflottan samt uti öfversten vid artilleriet August Ehrensvärd, hvars förslag om upprättande af en galereskader i Finland, framkallat denna skiljsmessa, erhållit sin första chef. Galerflottan blef delad i 2 eskadrar, Stockholms och den
175 finska, samt åt Ehrensvärd, hvars personliga inflytande beträffande sjöärendena vid denna tidpunkt var stort inom riksdagarne, blef det medgifvet att sjelf inom amiralitetsstaten utse de personer han ansåg sig behöfva för den sist nämnda eskaderns fregatter äfvensom för dess varfsanläggningar.

180 Till plats för dessa anläggningar blef valdt Sveaborg, och med detta namn, oförgätligt inom Sveriges landamären, samt, om möjligt, än mera så inom svenska flottan, äro djupt införlifvade namnen Ehrensvärd och Chapman, dessa

skapare af de storverk der utfördes, storverk ämnade att utgöra Sveas borg vid
185 denna del af dess dåvarande område.

Kallad af skärgårdsflottans nya chef, öfvergick Chapman, år 1760, till denna
flotta som skeppsbyggmästare, efter att då, redan förut i Pommern, äfven der
anställd efter Ehrensvärds val, genom uttänkande, konstruerande och byggande
190 af den första Turuman och Udeman, båda afsedda för skärgårdskriget, tagit
första steget vid sina nyskapelser för Sveriges sjövapen. Sveaborg blef, efter
Pommern och sedan Sveriges deltagande i kriget mot Preussen upphört, platsen
för hans verksamhet; uttänkandet af nya certer krigsfartyg, lämpliga för Finska
skärgårdarna, byggandet af såväl sådana som af de certer han redan uppfunnit,
195 blef, i förening med nyanläggning på, denna finska eskaderns arsenal, hans mål.
Jemte Turuma och Udema tillkommo vid denna tidpunkt ytterligare
fartygscenterna Hemema och Pojama, äfven de, likasom de förstnämnda båda,
sins emellan skiljaktiga konstruktioner och af olika inbördes storlek: galerdocka,
mastkran, inventariekammare, mast- och årskjul med flera verkstäder
200 anordnades efter ritningar, gifna af honom.

Missnöje med en del organisationsförhållanden vid den finska arsenalen
föranledde emellertid, inom icke länge, Chapman, under tiden, år 1764,
utnämnd till öfverskeppsbyggmästare vid armeens flotta, till beslutet att icke
205 vidare fortsätta med sina arbeten inom nämnda örlogshamn. Han begärde med
anledning deraf afsked från sin befattning, men lyckligtvis följde som svar derpå
en anordning, hvilken, på samma gång den gaf Chapman tillfälle att lemna
Sveaborg, desslikes tillförsäkrade staten fördelen af att fortfarande bibehålla
honom i sin tienst. Tillstånd blef honom nemligen gifvet att, som han önskade,
210 välja Stockholm till bostad, men derjemte, med bibehållande af sin lön, vara
fritagen från tienstgöring vid eskadern, dock mot åtagande från hans sida, att
uppgöra fartygsritningar för densamma. Af honom, till följe af detta uppdrag,
lemnade planer omfattade än skärgårdsfregatter och fartyg af Turumacerten,
för byggnad uti Carlskrona och Westervik än skärgårdsfartyg af annat slag,
215 hvilka sednares byggnad han peronligen på entreprenad öfvertog.

De särskilta förhållanden, som kunnat ingifvit Chapman motvilja för
omedelbar tienstgöring vid armeens flotta, hade icke betagit honom viljan att
fortgå med arbetet att utveckla och förbättra denna flottas fartygsmateriel. De
220 deri ingående galererna motsvarade icke de fordringar han inför sig uppställde
för ett kraftigt skärgårdsvapen, och äfven de nya certerna, ämnade som de voro,

i viss mån så väl för segling som för rodd, egnade sig hufvudsakligast för särskilta, för dem afsedda, ändamål.

225

Grundande sig på den erfarenhet, han af sina redan utförda arbeten hämtat samt på den bekantskap med skärgården han under sin anställning, vid finska eskadern förvärfvat, utarbetade Chapman återigen nya planer för skärgårdsfartyg att vid den användas samt framlade, efter Gustaf den tredjes uppstigande på tronen, dessa planer inför Konungen tillika med en skrift, benämnd: ”Sättet att föra krig i finska skärgården, med beskrifning på de fartyg, som dertill borde nyttjas”. Den nya fartygscert, Chapman denna gång uttänkt, var kanonslupen, och med så mycken tillit och värma omfattades hans förslag, det han erhöll i uppdrag att, efter den ingifna planen, ofördröjligen bygga åtskilliga fartyg af denna cert samt att, efter deras fullbordande, Konungen personligen ombord öfvervar de försök, som med en af dem anställdes. Denna första cert och som hade till bestyckning en 12 # kanon, följdes snart af andra, nemligen slupar bestyckade med en à två 18 à 24 # kanoner, samt kanonjollar, bevärade med en 12 # kanon, för hvilken jollen af sin uppfinnare afsågs skola utgöra en flytande lavett.

245

Med den däckade kanonslupscerten, till hvilken Chapman, dock vida sednare, lemnade ritning, avslutade han sina mångfaldiga och storartade arbeten för omskapandet och fullkommandet af skärgårdsvapnet fartygsmateriel.

250

Högt som Chapman framstår i tankekraft, i arbetskraft och i kunskap, vid allt hvad han utfört för skärgårdsflottan, framlysa dessa hans egenskaper i minst lika hög grad vid det mångåriga arbete han egnat åt dess syskonvapen, örlogsflottan. Deltagande så väl i den ”deputation”, hvilken år 1764 nedsattes i och för ordnande af örlogsskeppscerterna, som äfven i den kommitté, hvilken under första delen af Gustaf den III:s regeringstid hade i uppdrag att föreslå hvad certer fartyg som borde ingå i den örlogsflotta Konungen hade för afsigt att nybygga, kom Chapman i tillfälle både att häröfver på verksamt sätt uttala sina åsikter samt att framlägga af honom, inom center som voro i fråga, uppgjorda planer, hvilka sednare äfven blefvo till utförande antagna.

260

Till en början blef bestämdt, att ett liniskepp om 70 samt, något derefter, ett om 60 kanoner, båda konstruerade af honom i öfverensstämmelse med hans till 1764 års deputation ingifna förslag samt afsedda att tjena till typer för

265 motsvarande certer, skulle byggas i Carlskrona. Sedan byggnaden afslutats å det sist uppsatta fartyget, hvilket först af båda gick i sjön, sändes Chapman från Stockholm till sistnämnde plats för att deltaga dels i detta skepps profsegling, dels i uppgörande af plan för skeppsbyggnaderna i nya dockorna.

270 Året efter denna profsegling befordrades Chapman, som år 1772 blifvit riddare af Svärdsorden samt adlad, och sednare utnämnd öfverstelöjtnant, till öfverste vid amiralitetet samt förordnades till ledamot i amiralitetskollegium.

275 På förut nämnde 2 skepp följde, inom icke länge, 2:ne andra, det ena ett 70 kanonskepp af samma modell som det föregående, och det andra deremot en ny cert på 50 kanoner, hvilket sednare, år 1788, afslutades under hans eget öfverinseende. På detta skepp tillämpades en ny uppfinning, af honom uttänkt i ändamål att underlätta användandet af svårare artilleripjeser än hittills å linieskepps undra batterier. Denna nyuppfinning, hvars tillämpning dock blef af kort varaktighet, var, såsom de då benämndes, rapperter med svänglådor, således till hufvudgrunden fullständigt motsvarande sådant lavettage som numera för svåra kanoner allmänt begagnas.

280 Tanken att åt Chapmans ledning anförtro utförandet af de omfattande byggnadsplaner för örlogsflottan, hvilka Gustaf III ville sätta i verk, hade nu mognat till handling, och Konungen uppdrog åt den förre först att ingifva förslag öfver sättet att verkställa densamma, derpå att sjelf blifva verkställaren. 285 Mannen som gaf, mannen som emottog, detta uppdrag, förstodo hvarannan väl. Snillekonungens val adlar emottagaren, hedrar gifvaren, och högre står i häfderna det adelskap den förre derigenom vann, än det som honom förut blifvit tillagdt, gifvet, äfven som detta var, för verklig förtjenst om fäderneslandet.

290 Chapman hade tänkt sig att på 7 år, räknadt från och med 1782, bygga 15 linjeskepp; ”af dessa skepp”, jemte de sednast förut byggda sex, har, yttrar han i ett af sina betänkanden, ”Kongl. Maj:t och Cronan en så godt som hel och hållen ny flotta af 21 linieskepp, formidablare än någondera af våra grannars, ja 295 en sådan flotta som Sverige aldrig tillförne har ägt”.

En åtgärd, föregående iverksättandet af Konungens planer för örlogsflottans nyskapande, var återupplifvandet af general-amiralsembetet, och högsta ledare af allt hvad rörde örlogsvapnet blef den, år 1780, nyutnämnde generalamiralen

Henrik af Trolle. Det var under denna utmärkte man Chapman kom att utöfva sin verksamhet, och båda lifvades de af samma anda: fast och oföränderlig önskan att gagna fosterlandet genom att med hela magten af deras kraft i vilja, af deras förmåga i utförandet, verka för dettas värn genom ett starkt sjöförsvär.

305 Och att hvarderas kraft var stor, hvarderas förmåga hög, detta är äfven för nutiden väl känt. Ett bevis på den öfverensstämmelse i åsigter, den enighet och förtroliga samverkan, som rådde emellan dessa båda ovanliga män, lemna följande uttryck, här åtgifna ur en breflapp, funnen bland Chapmans efterlemnade papper: ”Var så god” — så lyda de — ”och skicka mig i dag

310 följande uppgifter för Ditt nu projekterade 60 canon skepp. iag behöfver dem till det opus som iag ämnar ge fram nästa session. de skola bli så explicerade att Du skall bli nöjd därmed hoppas iag, och äfven med hela mitt opus”.

Efter att nämnt hvilka uppgifter som önskas fortsätter Trolle: sänd ”alla

315 designationer för timren af Skeppens sidor. in summa proportionerne af de hufvuddelar som bör characterisera Skeppets egenskaper då man vill beställa sig ett sådant Skepp, på sätt som en cent-deputation vulquairemen brukar göra”.

Han slutar med orden: ”Vi ska segra och Du ensamt bör ha hedren, därpå går mitt arbete ut. Må väl”.

320

Året efter det Trolle utnämnts till general-amiral, erhöll Chapman öfverinseendet vid skeppssvarfvet i Carlskrona öfver skeppsbyggnadsdetaljen, samt från 1752 äfven öfver takling och armering. Under dessa båda år gingo i sjön två 60 kanonskepp samt en 40 kanonsfregatt, allt efter Chapmans ritningar.

325 Med år 1783 begynte utförandet af den stora nybyggnadsplanen, dock i viss mån förändrad, och samma år befordrades Chapman till kontreamiral. Med en planmessighet, som ej kan öfverträffas, med en skyndsamhet, som saknar motstycke, bedrefvos skeppsbyggnadsarbetena under de tre nu på hvarandra följande åren. Trenne linjeskepp och trenne fregatter gingo hvarje år i

330 sjön och med mellantider af exempellös korthet. Efter Chapmans ritningar hade nu således blifvit byggda inalles 15 linjeskepp och 10 fregatter. Han utnämndes kort efter deras afslutande till kommendör af Wasaorden.

Snart stundade den dag, då Sveriges flottor åter kommo att till örlog fordras, och under den blå och gula flaggan fördes till ärorika strider af tappre sjökrigare

335 mertalet af de fartyg som Chapman för dessa flottor byggt. Sjelf var han ledamot i den särskilta kommittè, som af Konungen hade sig uppdraget utrustningarne af örlogsflottan. Han utnämndes året efter krigets slut till

340 viceamiral, då redan 70 år gammal.

Ännu 2:ne år kvarstod Chapman i tjänst, men då, år 1793, nedlade han det
embete, han med oupphinnelig heder fört; och väl förtjent var den gärd honom
dervid gafs: bibehållandet af samtliga de förmåner, som med nämnde embete
345 voro förenade: hvad han gaf i vederlag, var åtagandet att fortfarande lemna
ritningar för flottorna.

Två linieskepp, ett efter hvardera af de tvenne olika konstruktions-system
Chapman vid olika tidpunkter och efter djupa forskningar uttänkt, uppsattes
350 ännu under hans lifstid efterhand på stapel, ett år 1798, det andra 1805 så äfven
en fregatt, denna 1802. I profseglingen med den sednare, den första seglande
representanten af den s. k. relaxationsmetoden, deltog han personligen år 1803,
då i den höga åldern af 82 år. Detta var, så vidt känt är, Chapmans sista
deltagande i offentligt värf.

355 Om än hufvudföremålet för dennes verksamhet, under hela loppet af hans långa
bana i statens tjänst, städse var skeppsbyggeriet, kom dock derjemte hans
förmåga och hans arbete till del äfven hvad som rörde fartygens bestyckning och
anläggningar, sådana som å skeppsvarf betingas i och för byggnad, rustning och
360 underhåll af krigsfartyg. I Carlskrona, likasom förut på Sveaborg, företogs af
honom, i sistnämnde rigtning, förbättringar och nyanläggningar; ibland de
sednare, ännu befintliga inventariiekammare, slupskjul samt mastkran; och
redan på Sveaborg och i Stockholm hade han sysselsatt sig med arbeten i
artilleri, inom hvilket nya konstruktioner från hans hand äfven tid efter annan
365 utgingo. Åren 1797-1799, utarbetades af honom för flottan ett nytt
bestyckningssystem, hvilket också inom kort den vann burskap och
tillämpning.

Nära samtidigt dermed uppgjorde han — förstnämnde år, i egenskap af ledamot
370 uti en, för afgifvande af förslag till flottans framtida sammansättning och
nybyggnad tillsatt, kommitté — arbetsplan för den dåvarande linieflottans
uppbringande till visst antal skepp samt derpå följande fortsatt vidmakthållande
af detsamma. Denna plan, i viss mån ställd i samband med Ehrensvärds tanke
att i torrdockor förvara en del af linieskeppen, innebar i sig fortsättning af nya
375 dockebyggnaden, så väl der denna redan var hörjad, som vester derom. Planen
blef antagen, men ännu vid Chapmans, omkring ett tiotal af år derefter timade,
bortgång var under byggnad endast ett linieskepp samt befanns dockornas antal

380 oförändradt detsamma som vid tiden för afgifvandet af nu nämnde plan. Icke långt efter upprättandet af denna sednare utnämndes Chapman till kommandör med stora korset af Wasaorden.

385 Den skapande, den ordnande, ande, hvilken likasom en ledtråd genomgår alla de arbeten här, ehuru endast i korta, ofullständiga drag, äro återgifna, står betecknande fram äfven i allt, hvad Chapman, inom rent vetenskapligt område, verkat och gifvit. Ljus, sanning och vetande var hvad han der sökte, hvad han genom egna forskniugar inom sin konst, inom sin vetenskap gaf; och grundlig på samma gång som omfångsrik blef hans verksamhet som författare. Djuphet i tanke, systematisk grundlighet så i forskning som i slutsatser, rikedom på egen erfarenhet, sjelfständighet i åsigter, äro hos honom som sådan de utmärkande drag.

Först vid 54 års ålder uppträdde Chapman, redan då ledamot af vetenskapsakademien samt hedersledamot af Örlogsmanna-sällskapet, offentligt 395 som författare, men hvad han då, år 1775, utgaf, en frukt af flerårigt arbete, framstod på en gång som ett helgjutet verk. Detta verk, ett af hans större, hade till hufvudtitel: "Traktat om Skeppsbyggeriet", och behandlade dels theoretiska grunder för detsamma, dels handels- samt kapare-fartygs konstruktion och byggnad.

400

Nästa arbete, som härpå följde, var: Om sättet att finna belägenheten af ett skepps centrum gravitatis, år 1786, samt derefter, tid efter annan: Om rätta sättet att finna segelarea till linieskepp (1793); Fysiska rön om kroppars motstånd i vattnet (1794); Om skeppsankares rätta konstruktion (1795); 405 Problem om spetskammarskanoner (1798) samt Om krutets sprängande kraft (1806); samtliga dessa afhandlingar af författaren ingifna till vetenskapsakademien.

För den vid krigsakademien studerande ungdomens bruk utgafs af honom: 410 Grunder till kännedom af linieskepp (1796), hvarpå åter följde utgifvandet af: Dimensioner på virke och jern samt rundhult, för linieskepp, samma år, samt, något sednare, för fregatter och bevarade mindre fartyg (1798). Ovanligt som så mycket är af hvad rör Chapman, framstår såsom sådant äfven den ålder, vid hvilken han utarbetat dessa alster af sina forskningar, af sin erfarenhet; 415 begynnande utarbetandet af det första bland dem vid 72 års ålder, slutade han det sista omkring 85 år gammal.

420 Vid sistnämnda höga ålder fullbordade Chapman jemväl sitt andra och sista,
redan 7 år förut påbörjade, större vetenskapsverk: ”Theoretisk afhandling att
gifva åt linieskepp deras rätta storlek och form, likaledes för fregatter och
bevärade mindre fartyg”. I detta verk innehålles fullständigt de båda
konstruktionssystem Chapman uttänkt, det efter relaxionslinien och det
paraboliska, samt redogöres för deras tillkomst och för de grunder på hvilka de
425 äro byggda. Egna rön öfver kroppars motstånd i vattnet, sinnrika iakttagelser
beträffande formen af fartygs bottnar, hade ledt Chapman till de lagar, han för
konstruerande af ritningar till örlogsskepp der uppställt, lagar användbara, hvad
konstruktionssystemet i och för sig beträffar, för fartyg af hvad cert som helst.
Djup skarpsinnighet, utomordentlig erfarenhet, högt vetande möta öfver allt i
430 detta arbete, detta sista storverk, utgånet från den åldrige mästarens hand.

Än en af handling, denna afsedd att hafva till särskilt föremål konstruktionen af
alla slags handelsfartyg, var af honom ämnad att följa på den förra. Arbetet med
den samma afstod dock snart; Chapmans lefnadsmått närmade sig sitt slut.
435 Lång och rik på skörd, som för få, var hans arbetsdag här på jorden, men dag,
äfven lång, slutar; sol går ned. Den 19 Augusti 1808 upphörde Chapman att
vara till.

Snart stundar äfven den dag, då af det mäktiga sjövärn hans snille skapat, allt
440 upphört, också det, att vara till, men må i fosterlandets häfder, i sjövapnets,
städse kvarstå högt minnet af hvad detta sjövärn varit för Sverige, minnet af
hvad de män varit, de, hvilka uttänkt och utfört dessa skapelser, de hvilka under
den blå och gula flaggan, med dessa bestått så mången ärorik strid för
fosterlandet.

445

Taggar

1870-tal, 1872, Författare, Man, Minnestal

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/victor-gjerling-minnestal-ofver-fredrik-henrik-af-chapman>

450

455